

B. ZAKŁAD HISTORII PAŃSTWA I PRAWA POLSKI

PIOTR JUREK

Uniwersytet Wrocławski

ZAKŁAD HISTORII PAŃSTWA I PRAWA POLSKI

Geneza Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski jest nierozzerwalnie związana z utworzeniem po II wojnie światowej Uniwersytetu we Wrocławiu. Podstawą prawną jest dekret z 24 sierpnia 1945 r. o przekształceniu Uniwersytetu Wrocławskiego i Politechniki Wrocławskiej na polskie państwowe szkoły akademickie¹. Na podstawie drugiego artykułu tego dekretu Uniwersytet podzielono na sześć wydziałów, które nie zostały w tym akcie prawnym wymienione w układzie alfabetycznym i znamienne jest, że na pierwszym miejscu wskazano właśnie Wydział Prawno-Administracyjny, który od 1 września 1950 r. przekształcono w Wydział Prawa², a następnie wraz z rozpoczęciem roku akademickiego 1969/1970 w Wydział Prawa i Administracji³. Wówczas (1969) w strukturze organizacyjnej Wydziału (Instytucie Historii Państwa i Prawa) utworzono Zakład Historii Prawa Polski, który po kolejnej zmianie nazwy Wydziału na Wydział Prawa, Administra-

¹ Dekret Rady Ministrów zatwierdzony przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, Dz.U. R.P. Nr 1, poz. 1. Tekst dekretu w: Z. Kegel *et al.*, *Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław 2002, s. 52–53 (cyt. dalej Z. Kegel, *Wydział...*). Szerzej zob. K. Nowacki, *Zarys dziejów prawa na Uniwersytecie Wrocławskim*, Wrocław 2003. Uniwersytet działał w oparciu o przedwojenną ustawę z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz.U. RP z 1933 r. Nr 29, poz. 247.

² Rozporządzenie Ministra Szkół Wyższych i Nauki z dnia 19 października 1950 r. w sprawie przekształcenia Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Wydziału Prawno-Administracyjnego Uniwersytetu we Wrocławiu, za: Z. Kegel, *Wydział...*, s. 54.

³ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 kwietnia 1969 r. w sprawie organizacji Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu, Dz.U. MOiSW Nr 5, poz. 0142, 1967/1969.

cji i Ekonomii⁴ funkcjonuje już ponad 45 lat, a uwzględniając ciągłość, poprzez wcześniejszą Katedrę Historii Państwa i Prawa Polskiego, ma już siedemdziesięcioletnią historię.

W pierwszym okresie organizacyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego i Wydziału Prawno-Administracyjnego, który zgodnie z zarządzeniem ministra oświaty⁵ funkcjonował do 31 sierpnia 1946 r., w strukturze Wydziału były trzy katedry o profilu historycznym: Katedra Prawa Rzymskiego, Katedra Historii Prawa na Zachodzie Europy oraz Katedra Historii Ustroju i Prawa Polskiego, określana też Katedrą Prawa Polskiego. Ta ostatnia była kierowana przez prof. Seweryna Wysłoucha i jest uważana za prąródło dzisiejszego Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski.

W roku akademickim 1946/1947, gdy dziekanem był „historyk”, dr praw, prof. zw. Iwo Jaworski, wykłady i ćwiczenia dla pierwszego roku studentów prawa prowadził prof. nadzwyczajny, dr praw Seweryn Wysłouch, a podstawowy i kierunkowy przedmiot nosił nazwę historia prawa polskiego (5 godzin tygodniowo wykładu). Ćwiczenia prowadziła zatrudniona na stanowisku starszego asystenta, dr Alina Wawrzyńczyk, wspomagana przez zatrudnionego w Katedrze Prawa Państwowego mgr. Tomasza Bartmańskiego (2 godz. tygodniowo). W pierwszym roku funkcjonowania Wydziału zajęcia dydaktyczne rozpoczęły się na przełomie października i listopada 1945 r., a wśród studentów byli też późniejsi nauczyciele akademicy zatrudnieni w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego (Kazimierz Orzechowski i Franciszek Ryszka). W następnym roku akademickim zajęcia z przedmiotu podstawowego dla pierwszego roku obejmowały rocznie 120 godz. wykładu, a przedmiot nosił już nową nazwę, a mianowicie historia ustroju i prawa polskiego. Mniejszym obciążeniem dydaktycznym był pokrewny przedmiot historia praw na zachodzie Europy (90 godz. rocznie), największe zaś godzinowe obciążenia miało prawo rzymskie (150 godz.). Z przedmiotów historycznych wykładanych na pierwszym roku były ponadto ćwiczenia, obowiązkowo z dwóch przedmiotów, przez cały rok (łącznie 120 godz.).⁶

Katedrę Historii Ustroju i Prawa Polskiego rozporządzeniem Ministra Szkół Wyższych i Nauki z dnia 21 sierpnia 1950 r. przekształcono w Katedrę Historii Państwa i Prawa Polskiego⁷. Powstał wówczas Zespół Katedr Historyczno-Prawnych skupiający trzy jednostki, a mianowicie: Katedrę Historii Państwa i Prawa

⁴ Zarządzenie nr 46/2001 z 28 września 2001 r. Rektora Uniwersytetu prof. dr. hab. Romualda Gellesa, tekst w: Z. Kegel, *Wydział...*, s. 55.

⁵ Z. Kegel, *Wydział...*, s. 56; *Szpalty z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1947*, red. T. Suleja, Wrocław 2005, s. 137.

⁶ *Ibidem*, s. 37.

⁷ Dz.U. MSzWiN Nr 41, poz. 368; § 1, pkt C ppkt 3, za: J. Koredczuk, który wejście w życie ministerialnego rozporządzenia (1 września 1950 r.) uznał za cezurę nowego rozwoju katedr historyczno-prawnych na Wydziale. Prawo CCCIII. *Studia Historycznoprawne*, red. A. Konieczny, Wrocław 2007, J. Koredczuk, *60-lecie powołania katedr historyczno-prawnych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, s. 12; por. K. Orzechowski, *Katedra Historii Państwa i Prawa Polskiego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, *Annales Silesiae* I, Wrocław 1960, z. 2,

Polskiego, Katedrę Powszechnej Historii Państwa i Prawa oraz Katedrę Prawa Rzymskiego. Zespół Katedr od roku akademickiego 1952/1953 aż do utworzenia Instytutu Historii Państwa i Prawa (1969) był też oficjalnie nazwany nieco skróconą nazwą — Zespół Katedr Historii Prawa⁸. Tworzeniem Zespołu Katedr zajmował się prof. Seweryn Wysłouch, który przez dziekana prof. Iwo Jaworskiego powołany został na jego kierownika⁹. Równocześnie prof. S. Wysłouch (w 1956 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego) był kierownikiem Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego i pełnił wiele innych zaszczytnych funkcji: prorektora Uniwersytetu Wrocławskiego (1 IX 1947–29 II 1952), dziekana Wydziału Prawa (12 X 1956–30 IX 1958), kierownika Zawodowego Studium Administracji (1959–1964), kierownika Wrocławskiego Oddziału Instytutu Śląskiego (1946–1949), był założycielem i dyrektorem Oddziału Instytutu Zachodniego we Wrocławiu (1949–1953), współzałożycielem Instytutu Śląskiego w Opolu i przewodniczącym jego Rady Naukowej (1957–1960), przewodniczącym Komisji Śląskiej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, redaktorem naczelnym Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego, redaktorem naczelnym Studiów Śląskich. Seria Nowa (1957–1968), członkiem redakcji Czasopisma Prawno-Historycznego. We wrocławskim środowisku naukowym prof. Wysłouch jest uważany za twórcę szkoły badań historii ustroju i prawa¹⁰.

Utworzenie Zespołu Katedr Historyczno-Prawnych wiąże się także z powstaniem nowej biblioteki, którą stworzono z dotychczasowych księgozbiorów trzech katedr historycznych. Zbiory zostały uporządkowane i połączone w jedną całość, a w scalonym zbiorze dominowały pozycje z Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego¹¹. Pracownicy Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego: Karol Jonca (doc. od 1964), Franciszek Połomski (dr hab. 1969), Alfred Konieczny (dr hab. 1969), poza dydaktyką zajmowali się przede wszystkim tematyką gospodarczą feudalizmu, szczególnie S. Wysłouch i Kazimierz Orzechowski, oraz kapitalizmu — Franciszek Ryszka (doc. od 1955), który był członkiem zespołu zatrudnionym w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego do końca 1961 r., tj. do przejścia do Warszawy, gdzie w 1963 r. otrzymał profesurę. Dobra sytuacja kadrowa jednostki kierowanej przez S. Wysłoucha została jeszcze w połowie lat sześćdziesiątych dodatkowo wzmocniona przez powołanie na etat w tej katedrze mgr. Jerzego Chodorowskiego, dotychczasowego kierownika Biblioteki Wydziału Prawa. Katedra

s. 511–517, oraz *idem*, *Prace historyczne katedr Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego*, Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka” XV, 1960, nr 1, s. 102–106.

⁸ Nazwa taka pojawiła się w zarządzeniu Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 maja 1952 r., powołującego Zespół Katedr Historii Prawa, M.P. 1952, Nr A-44, poz. 629.

⁹ Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydział Prawa W-III/0001, Rada Wydziału, protokół Rady Wydziału z 11 grudnia 1950 r., sygn. AU- 271/2, k. 64.

¹⁰ <http://wsa.dbc.eroc.pl/biogramy/dane/5480.html> (dostęp: 10.04.2015), por. też: K. Jonca, *Seweryn Wysłouch*, [w:] *Uczni wrocławscy (1945–1979)*, red. J. Trzynałowski, Wrocław 1980.

¹¹ J. Koredczuk, *60-lecie...*, s. 14.

Historii Państwa i Prawa Polskiego była jednostką dominującą wśród katedr historycznoprawnych. Dzieje tej jednostki organizacyjnej wyczerpująco przedstawił, w dwóch artykułach, prof. Kazimierz Orzechowski oraz ostatnio w rocznicowym artykule prof. dr hab. Józef Koredczuk¹², zatem dalszym przedmiotem tego opracowania będą przede wszystkim dzieje Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski.

Warto pamiętać, że Zespół Katedr Historii Prawa uchwałą Rady Wydziału z dnia 1 lipca 1965 r. został przekształcony w Zespół Katedr Historii Państwa i Prawa. Rozszerzenie nazwy o słowo „państwo” było powiązane z wnioskiem prof. S. Wysłoucha o utworzenie przy Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego nowej jednostki, a mianowicie Zakładu Historii Państwa i Prawa na Śląsku¹³, którą ostatecznie, pod nieco inną nazwą, utworzono dopiero w 1967 r.¹⁴ Niebawem Zespół Katedr został rozwiązany, a w jego miejsce 1 września 1969 r. powstał Instytut Historii Państwa i Prawa¹⁵. Jednym z czterech zakładów tego instytutu jest Zakład Historii Państwa i Prawa Polski, początkowo kierowany przez prof. dr hab. Franciszka Połomskiego, a od 2005 r. przez prof. dr hab. Leonarda Górnickiego. Z dawnej Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego do Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski wszedł prof. Kazimierz Orzechowski, doc. dr hab. Franciszek Połomski, doc. dr hab. Alfred Konieczny i dr Jerzy Chodorowski. Członkiem Zakładu nie został prof. dr hab. Karol Jonca, który odszedł z byłej Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego do Instytutu Prawno-Ustrojowego, gdzie został kierownikiem Zakładu Historii Doktryn Politycznych i Prawnych. Z czasem nowymi, młodymi pracownikami nauki w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski zostali kolejno: mgr Stanisław Rogowski (1969), mgr Piotr Jurek (1973), mgr Leonard Górnicki (1985), mgr Andrzej Pasek (2000) i mgr Tomasz Dolata (2008).

Nauczyciele akademicki związani najpierw z Katedrą Historii Państwa i Prawa Polskiego, a następnie Zakładem Historii Państwa i Prawa Polski nie tylko zasłużyli się dla nauki polskiej, lecz także pełnili wiele zaszczytnych godności w państwie i liczne ważne funkcje na Uniwersytecie¹⁶. O prof. S. Wysłouchu

¹² K. Orzechowski, *Katedra...* oraz *idem, Prace historyczne katedr...*, a także: J. Koredczuk, *60-lecie...*

¹³ Protokół Rady Wydziału Prawa z 25.10.1965 r. Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa W-III/0001, Rada Wydziału, protokoły, Arch. U.WR., sygn. AU-271/6, k. 252.

¹⁴ Zarządzenie Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego nr R-I-N-29-40-1/66/67, Zakład Historii Ustroju i Prawa na Śląsku z kierownikiem doc. dr. Karolem Joncą.

¹⁵ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 kwietnia 1969 r. w sprawie organizacji wewnętrznej Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu, Dz.U. MOiSW 1969 Nr A-7, poz. 70. Powołano wówczas pięć instytutów: Prawa Cywilnego, Nauk Administracyjnych, Kryminologii, Nauk Prawno-Ustrojowych oraz Historii Państwa i Prawa.

¹⁶ Por. np. S. Rogowski, *Działalność polityczna i społeczna pracowników Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1969–2006*, Prawo CCCIII. Studia Historycznoprawne, red. A. Konieczny, Wrocław 2007, s. 127–141; też: K. Jonca, *Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego 1945–1995*, Wrocław 1996; S. Hubert, *Wydział Prawa i Administracji*, [w:] *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1970. Księga jubileuszowa*, red. W. Florian, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970; J. Kosik, *Z życia Wydziału Prawa*

wspomniano powyżej. Protoplasta dzisiejszego Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski nie dożył czasu jego utworzenia, gdyż zmarł 27 lutego 1968 r. Niemniej nie tylko Jego uczniowie (wypromował 13 doktorów, w tym 8 doktorów habilitowanych bądź profesorów), ale też wszyscy nauczyciele dziejów państwa i prawa pamiętają, że był założycielem i ojcem dyscypliny, która daje podbudowę do zrozumienia polskiego ustroju i prawa sądowego Polski. Profesora Wysłoucha studenci nazywali „Litwinem”, był luminarzem nauki, humanistą, którego życie i dzieło obrazuje ciągłość państwową tak istotną dla polskości po II wojnie światowej (do 1939 r. prof. Wysłouch pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie). Na bazie jego dokonań powstał Instytut Historii Państwa i Prawa, a w jego strukturze Zakład Historii Państwa i Prawa Polski.

Następcą prof. Seweryna Wysłoucha został Jego uczeń prof. Kazimierz Orzechowski, pierwszy dyrektor Instytutu Historii Państwa i Prawa zatrudniony w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski. K. Orzechowski ukończył studia na Wydziale Prawno-Administracyjnym Uniwersytetu Wrocławskiego w 1949 r., w roku następnym uzyskał doktorat (1950), docentem został w 1957, profesorem nadzwyczajnym w 1962, a profesorem zwyczajnym w 1976. Profesor Orzechowski pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa (1 października 1958–17 grudnia 1960), prorektora do spraw nauczania (22 maja 1962–31 sierpnia 1965), dziekana Wydziału Prawa (17 grudnia 1960–22 maja 1962). Dwukrotnie był posłem na Sejm PRL (VIII i IX kadencja, lata 1980–1989), współpracował z Klubem Inteligencji Katolickiej we Wrocławiu. Pracował czynnie w Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, gdzie był przewodniczącym Zarządu Dzielnicowego Wrocław Stare Miasto oraz wiceprzewodniczącym Zarządu Wojewódzkiego tej organizacji. Profesor aktywnie działał m.in. w Komitecie Nauk Prawnych PAN, Komisji Historyczno-Prawnej przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Historycznego, Wrocławskim Towarzystwie Naukowym, Opolskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, Instytucie Śląskim w Opolu i Instytucie Zachodnim w Poznaniu. Profesor Orzechowski zasiadał w kolegiach redakcyjnych czasopism naukowych: *Czasopisma Prawno-Historycznego*, *Śląskiego Kwartalnika Historycznego* „Sobótka”, *Studiów Śląskich*, *Przeglądu Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego*. Za działalność naukową, społeczną, dydaktyczną, organizacyjną i wychowawczą był wielokrotnie wyróżniony nagrodami rektora Uniwersytetu Wrocławskiego oraz odznaczony orderami i medalami (Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodze-

i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego, *Życie Uniwersytetu* numer specjalny wyd. z okazji 40-lecia Uniwersytetu Wrocławskiego, 15 listopada 1945–15 listopada 1985, Wrocław 1985; P. Jurek, *Profesor Kazimierz Orzechowski dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta*, *Prawo CCCIII. Studia Historycznoprawne*, red. A. Konieczny, Wrocław 2007, s. 103–126; *idem*, *Luminarz historii państwa i prawa — Kazimierz Ignacy Orzechowski (1923–2009)*, [w:] *Prawnicy na Uniwersytecie Wrocławskim*, red. M. Marszał, J. Przygodzki, Wrocław 2012, s. 97–109.

nia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Edukacji Narodowej, Medalem 40-lecia PRL-u i innymi).

Nie jest łatwo pisać o najwybitniejszym uczonym z Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski, profesjonalistcie z zakresu historii ustroju państwa i prawa Polski, a zwłaszcza dziejów ustroju i prawa Śląska. Wyrazem uznania wielkością tak wybitnego człowieka jest nasza wdzięczność. Mamy ją dla tych, którzy zbiorowości ludzkiej dali więcej, niż od niej wziąć mogli. Kazimierz Ignacy Orzechowski był właśnie takim człowiekiem. Pochodził ze Lwowa, miasta, którego po opuszczeniu w 1946 r. nigdy już nie odwiedził, gdyż „pragnął zachować to miasto w pamięci takie, jakie pozostawił w młodości”¹⁷. Na Uniwersytecie Wrocławskim K. Orzechowski pracę rozpoczyna na stanowisku kontraktowanego urzędnika dziekanatu Prawno-Administracyjnego, pełniąc równocześnie obowiązki zastępcy asystenta przy Katedrze Historii Ustroju i Prawa Polskiego. Od tego czasu, nawet po przejściu na emeryturę w 1993 r., do śmierci 9 kwietnia 2009 r., był ściśle związany z Zakładem Historii Państwa i Prawa Polski. Najpierw został zatrudniony w Katedrze Historii Ustroju i Prawa Polskiego (1948), gdzie do 1957 r. był adiunktem i w wyniku postępowania kwalifikacyjnego dokonanego przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną (27 czerwca 1957) został mianowany docentem, następnie, uchwałą Rady Państwa z dnia 12 września 1962 r., profesorem nadzwyczajnym w zakresie dyscypliny historii państwa i prawa polskiego. Po śmierci prof. S. Wysłoucha K. Orzechowski pełnił obowiązki kierownika Katedry Historii Ustroju i Prawa Polskiego, a następnie (od 17 kwietnia 1969) dyrektora Instytutu Historii Państwa i Prawa. Jego pokój z barokowymi meblami, licznymi mapami i rycinami, pełen starych książek był symbolem historii, źródłem wiedzy i wyrazem kultury. W Instytucie Profesor zatrudnił do prowadzenia spraw administracji Danutę Wójcik, która była darzona przez współpracowników szczególną atencją, natomiast do pracy dydaktycznej w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski S. Rogowskiego, P. Jurka i L. Górnickiego. Odchodząc na emeryturę (1993), zgodnie z dawną tradycją akademicką, do końca zachował swój gabinet pracy, a na dyrektora Instytutu rekomendował swojego przyjaciela — prof. dr. hab. Alfreda Koniecznego.

Przez długie lata Kazimierz Orzechowski prowadził zajęcia dydaktyczne, przede wszystkim wykład kursowy z historii państwa i prawa Polski (na studiach dziennych i zaocznych), wykłady z historii administracji, historii prawa na tle porównawczym oraz wykłady monograficzne (historia dawnego procesu polskiego, historia źródeł prawa polskiego, dzieje kultury prawnej w Polsce i inne). Prowadził też ćwiczenia, proseminaria i seminaRIA magisterskie. Specyfika wszystkich seminariów u Profesora polegała na tym, że magistrant opierał się wyłącznie na tekście źródłowym, który poddawał szerokiej interpretacji. Były to źródła prawa

¹⁷ Z relacji córki Marii Orzechowskiej (rozmowa P. Jurek, kwiecień 2009).

i źródła poznania dawnego prawa (III Statut Litewski, księgi sądowe wiejskie, a także kroniki, pamiętniki itp.)

Szczególnym osiągnięciem organizacyjnym zasługującym na odrębne podkreślenie było stworzenie biblioteki wydziałowej, która od 24 stycznia 2011 r. nosi imię prof. Kazimierza Orzechowskiego¹⁸. Aktywność polityczna Profesora wiąże się przede wszystkim z działalnością w Chrześcijańskim Stowarzyszeniu Społecznym (ChSS) i po 1989 r. w Unii Chrześcijańsko-Społecznej (UChS). Z rekomendacji tych organizacji K. Orzechowski był przez dziesięć lat posłem do Sejmu PRL.

Monumentalny dorobek naukowy obejmujący monografie, studia, artykuły i wydawnictwa źródłowe prof. Orzechowskiego mógłby wystarczyć na awanse naukowe dla wielu profesorów. Współpracownicy dziwili się, że jest to twórczość jednej osoby. Imponujące publikacje wskazują na rozległość problematyki badawczej. Profesor poświęcił się nauce. W teczce osobowej w archiwum uniwersyteckim zachowało się Jego odręczne pismo. Czytamy tam: „Oświadczenie, od chwili mego przybycia do Wrocławia poświęcam się wyłącznie nauce, podpis K. Orzechowski, Wrocław 21.01.1947”. Bibliografia prac Profesora została opublikowana przez dr hab. Bożenę Koredczuk i dr. hab. Józefa Koredczuka¹⁹. Metoda badawcza Profesora charakteryzowała się przede wszystkim pracą opartą na materiale źródłowym (archiwalia). Głównie na podstawie tego materiału Profesor przeprowadzał naukową analizę faktów, wskazywał ich genezę, rozważał prawidłowości, weryfikował dotychczasowe ustalenia i w oparciu o zebrany materiał najczęściej przedstawiał syntetyczną interpretację problemu.

Pierwsze zainteresowania naukowe K. Orzechowskiego wiążą się z problematyką ludności rodzimej na Śląsku Opolskim, co znalazło wyraz w artykule *Polskie szkolnictwo powszechne na Śląsku Opolskim w latach 1922–1937*. Kolejne, blisko dwie dekady Orzechowski poświęcił szeroko zakrojonym badaniom nad skomplikowanym i trudnym problemem władania ziemią u schyłku epoki feudalnej. Studia nad prawami chłopów do ziemi, feudalną własnością podzieloną, prawnymi aspektami zniesienia poddaństwa chłopów i ich uwłaszczenia na Śląsku (liczne artykuły) zwieńczone zostały syntetyczną monografią *Chłopskie posiadanie ziemi na Górnym Śląsku u schyłku epoki feudalnej*. Trzecią wyodrębnioną dziedziną badań naukowych Profesora były ogólnos Śląskie zgromadzenia stanowe od XIV do połowy XVIII w., zatem zagadnienia sejmku śląskiego. Fundamental-

¹⁸ B. Górna et al., *Biblioteka Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 1961–2005, historia, organizacja, działalność*, Wrocław 2005.

¹⁹ B. Koredczuk, J. Koredczuk, *Bibliografia prac prof. dra Kazimierza Orzechowskiego*, Prawo CCXXII, Wrocław 1993, s. 13–41; J. Koredczuk, *Bibliografia prac Prof. dra Kazimierza Orzechowskiego za lata 1992–2002*, Prawo CCLXXV, Wrocław 2003, s. 9–19; oraz J. Koredczuk, *Bibliografia uzupełniająca prac naukowych Profesora Kazimierza Orzechowskiego*, Prawo CCCXI. Studia Historycznoprawne [Tom poświęcony pamięci profesora Kazimierza Orzechowskiego], red. A. Konieczny, P. Jurek, Wrocław 2010, s. 11–17.

na monografia licząca blisko 500 stron pt. *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe* ukazała się w 1979 r. Ostatnią dziedziną twórczej pracy Profesora było śląskie prawo skarbowe i system podatkowy w czasach nowożytnych. Przy żmudnych wyliczeniach i wykańczaniu tekstu, zwłaszcza przy książce *Katastry śląskiego podatku szacunkowego 1527–1740* (Wrocław 1992), pomagała Profesorowi mgr Danuta Wójcik. W Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski był najpłodniejszym uczonym. Sprawy skarbowe Śląska ujęto w monografiach: *Właściciele budynków we Wrocławiu w latach 1671 i 1726*; *Rejestry indykcji podatku szacunkowego budynków we Wrocławiu z lat 1628, 1671, 1726*, a także *Rachunki śląskich stanów (1527–1741). Studium źródłoznawcze, Indykcja dominiów, poddanych i miast Śląska według pierwszej rewizji z 1726 roku oraz ostatnia z tej tematyki książka: Podatek szacunkowy na tle systemu daniowego dawnego Śląska 1527–1740, studium historyczno-prawne* (Wrocław 1999).

W siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej Mistrzowi, Przyjacielowi i Dyrektorowi Instytutu, będącemu „Opoką”, jak pisze B. Cybulski²⁰, a prof. dr hab. Edmund Klein w okolicznościowym zeszycie, sumując zainteresowania badawcze Jubilata podkreślił: „chadzał przeważnie nieprzetartymi jeszcze ścieżkami, podejmując śmiało tematy leżące odłogiem lub ledwo tknięte przez naukę czeską, niemiecką i polską. Nic więc dziwnego, że każdej problematyce badawczej Profesor poświęcił kilka lub kilkanaście lat żmudnych studiów archiwalnych. Zaczynał z reguły od wstępnych ustaleń ujmowania i porządkowania materiałów archiwalnych oraz prób określenia poszczególnych elementów interesujących Go form prawnych czy instytucji ustrojowych. [...] każdy cykl studiów problemowych uwieńczony został obszerną monografią, której towarzyszyło z kolei starannie opracowane wydawnictwo źródłowe ilustrujące i uzupełniające wybranymi dokumentami wyniki przedstawionych badań”²¹. Uwagę zwraca to, że obszerne i poważne monografie mają wspólne cechy. Są to źródłowa podstawa archiwalna i całościowe przedstawienie badanego problemu, tj. od genezy do jego zaniku. Profesor porządkował i syntetyzował w swoich pracach zjawiska, dając im zarazem pełen obraz bez zbędnego nadmiaru szczegółów.

Wyrazem uznania wiedzy i umiejętności Profesora było powierzenie Mu w fundamentalnej syntezie *Historii państwa i prawa polskiego, od rozbiorów do uwłaszczenia* (t. 3 pod ogólną redakcją Juliusza Bardacha, Warszawa 1981) rozdziałów dotyczących ustroju społecznego, uwłaszczenia chłopów, prawa cywilnego i postępowania cywilnego w zaborze pruskim w latach 1806–1848.

²⁰ B. Cybulski, *Profesor Kazimierz Orzechowski — mistrz, szef, opoka*, Prawo CCCXI. Studia Historycznoprawne, red. A. Konieczny, P. Jurek, Wrocław 2010, s. 19–26.

²¹ E. Klein, *Słowo wstępne*, Prawo CCXXII. Studia Historycznoprawne [Profesorowi Kazimierzowi Orzechowskiemu naszemu Mistrzowi, Przyjacielowi i Dyrektorowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i 45-lecie pracy naukowej, grono pracowników Instytutu Historii Państwa i Prawa], red. A. Konieczny, Wrocław 1993, s. 9.

Ewidentny dorobek naukowy dawał Profesorowi w ogólnopolskim środowisku uczonych niepodważalną pozycję Wielkiej Osobistości. Nieliczni uczeni szczerze się mogą sześćdziesięcioleciem aktywnej pracy naukowej w jednej jednostce organizacyjnej Wydziału, którą był Zakład Historii Państwa i Prawa Polski. Profesor Kazimierz Orzechowski należał do grona szczęśliwych wybrańców, luminarzy nauki, a szczególnym wyrazem uznania zasług była nagroda państwowa przyznana w 2006 r. — nagroda ministra oświaty i szkolnictwa wyższego za całokształt pracy twórczej i za kolejną, długo oczekiwaną syntezę: *Historia ustroju Śląska 1202–1740* (Wrocław 2005).

Pierwszym kierownikiem Zakładu Historii Państwa i Prawa Polskiego (1969–2005) był uczeń prof. S. Wysłoucha, wywodzący się z Katedry Historii Państwa i Prawa Polski, prof. Franciszek Połomski. Zakład miał wówczas siedzibę w budynku A Wydziału i zajmował pomieszczenia na drugim piętrze, zajmował łącznie, z salą seminaryjną (pokój 212), cztery pokoje (210, 211, 213). F. Połomski ukończył studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego w 1956 r. Stopnie naukowe doktora nauk prawnych (1962), doktora habilitowanego w zakresie historii państwa i prawa (1969) oraz tytuł profesora nauk (1990) i profesora zwyczajnego (2002) uzyskał na naszym wydziale. Z Wydziału Prawa został też skierowany na zaszczytne stypendium im. Aleksandra Humboldta do Niemieckiej Republiki Federalnej (1973–1974). Gdy dziekanem Wydziału Prawa i Administracji był prof. K. Jonca (1972–1974), został prodziekanem i dwukrotnie, w latach (1980–1981) oraz (1984–1987), pełnił funkcje prorektora Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta. Pod kierunkiem F. Połomskiego napisał i obronił doktorat L. Górnicki, który po przejściu Profesora na emeryturę przejmuje kierownictwo Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski, oraz Julian Winnicki, który doktoryzował się na podstawie pracy *Rada Regencyjna Królestwa Polskiego i jej organy (1917–1918)*, a obecnie jest profesorem zwyczajnym i dyrektorem Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego oraz kierownikiem Zakładu Badań Wschodnich. Profesor F. Połomski promował też S. Rogowskiego, późniejszego parlamentarzystę RP i Rzecznika Ubezpieczonych, który pod Jego kierunkiem napisał pracę doktorską pt. *Komisja Mieszana dla Górnego Śląska (1922–1937)*. Profesor Połomski jest osobą nie tylko zasłużoną dla jednostki organizacyjnej, którą kierował. W okresie aktywności zawodowej na Uczelni przewodniczył i był członkiem wielu komisji wydziałowych i senackich. W Senacie Uniwersytetu Wrocławskiego był delegatem Wydziału i przez trzy kadencje przewodniczył Komisji Statutowej Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Senackiej Komisji Kadr i Zatrudnienia. Był członkiem założycielem Instytutu Śląskiego w Opolu, członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego oraz Instytutu Zachodniego. W okresie, gdy prof. K. Orzechowski nie mógł pełnić funkcji dyrektora Instytutu Historii Państwa i Prawa, przez okres dziewięciu miesięcy łączył funkcje kierownika Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski i dyrektora Instytutu Historii Państwa i Prawa. Gdy na Uniwersytecie Wrocławskim powstało Centrum

Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy Brandta, prof. F. Połomski został kierownikiem tej jednostki. Z ramienia Unii Demokratycznej był senatorem Rzeczypospolitej Polskiej Senatu II kadencji, a w latach 1998–2002 radnym sejmiku dolnośląskiego z listy Unii Wolności²².

W zakładzie kierowanym przez prof. dr. hab. Franciszka Połomskiego na etatach nauczycieli akademickich pracowali: Kazimierz Orzechowski, Jerzy Chodorowski (do 1973), Stanisław Rogowski (1969–2011), Piotr Jurek (od 1973), Leonard Górnicki (od 1985) i Andrzej Pasek (od 2000) oraz początkowo jako specjaliści naukowo-techniczni w ramach Instytutu Julian Winnicki i Marian Ptak (od 1974). Kierunkiem badań prowadzonych w zakładzie były zagadnienia z zakresu historii ustroju i prawa, w tym Śląska (Orzechowski, Ptak, Jurek), a także Kresy Wschodnie (Winnicki). Zainteresowania badawcze skupiały się też na prawach mniejszości narodowych (Połomski, Rogowski, Winnicki), ustrojach, prawie i gospodarce totalitarnej (Połomski, Konieczny, Chodorowski, Górnicki, Pasek) oraz prawie cywilnym w Polsce międzywojennej (Górnicki). Z tego zakresu są liczne prace naukowe, spośród których trwałym wkładem w rozwój nauki są przede wszystkim monografie prof. F. Połomskiego, a mianowicie: *Niemiecki Urząd do spraw mniejszości* (1965), *Ustawodawstwo rasistowskie III Rzeszy* (1970), *Postępowanie z robotnikami przymusowymi i jeńcami wojennymi III Rzeszy. Aspekty rasowe* (1976), *Własność a tzw. rozwiązanie kwestii żydowskiej w Niemczech hitlerowskich* (1991).

Profesor Franciszek Połomski nadal bierze czynny udział w życiu naukowym Zakładu Historii Państwa i Prawa, przede wszystkim jako pełen inwencji uczestnik corocznych konferencji historycznoprawnych. Warto przy okazji wspomnieć, że Profesor jest członkiem kapituły prestiżowej nagrody Księżnej Jadwigi Śląskiej, którą stanowi statuetka z brązu wręczana uroczyście przez JM Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego podczas święta Uniwersytetu, corocznie w dniu 15 listopada. Za wybitne zasługi w pracy naukowo-badawczej, za osiągnięcia w działalności dydaktycznej prof. F. Połomski został odznaczony przez prezydenta Bronisława Komorowskiego Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski²³. Splendor pierwszego kierownika Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski pozostaje dumą nie tylko dla nauczycieli, którzy pracowali pod Jego zwierzchnictwem, ale też dla całej społeczności akademickiej.

Z dawnej „gwardii” prof. Seweryna Wysłoucha w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski, od jego powstania do 1 listopada 1984 r., pracował też prof. Alfred Konieczny. Utworzenie w Instytucie Historii Państwa i Prawa Polski Zakładu Historii Administracji i powołanie na kierownika zakładu prof. A. Konieczne-

²² http://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Połomski (dostęp: 10.04.2015); zob. też S. Rogowski, *Działalność polityczna i społeczna pracowników Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1969–2006*, Prawo CCCIII. Studia Historycznoprawne, red. A. Konieczny, Wrocław 2007, s. 127–141.

²³ Monitor Polski z 2012 r. poz. 560.

go formalnie zakończyło pracę Profesora w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski, aczkolwiek po przejściu na emeryturę prof. K. Orzechowskiego (1993) prof. A. Konieczny jako dyrektor Instytutu Historii Państwa i Prawa (do 2005) był zwierzchnikiem kierownika Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski. Alfred Konieczny, podobnie jak K. Orzechowski i F. Połomski, ukończył Wydział Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego (1960). Po doktoracie *Zwalczanie zbiegostwa polskich robotników przymusowych przez policję hitlerowską na Śląsku w latach II wojny światowej* (1966) i habilitacji *Pod rządami wojennego prawa karnego Trzeciej Rzeszy. Górny Śląsk 1939–1945* (1969) uzyskał tytuł profesora nauk prawnych (1985), a w 1992 — profesora zwyczajnego. W okresie gdy prof. A. Konieczny był członkiem Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego, a następnie Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski, Jego zainteresowaniem badawczym była historia Górnego Śląska w okresie międzywojennym, a następnie aparat przymusu III Rzeszy, zwłaszcza w okresie II wojny światowej²⁴. Szczególnie popularne z tej ostatniej tematyki są monografie A. Koniecznego wydane we współautorstwie z K. Joncą *„Festung Breslau”. Dokumenty oblężenia 16.II–6.V.1945*, Warszawa 1962, oraz *Upadek „Festung Breslau” 15.II–6.V.1945*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, a także P. Peikert, *Kronika dni oblężenia (Wrocław 22.I–6.V.1945)*, Wrocław 1964, ostatnia pozycja w wydaniu niemieckim (1970). Żmudne analizy i dociekliwość Profesora zaowocowały imponującą rozprawą *Pod rządami wojennego prawa karnego Trzeciej Rzeszy. Górny Śląsk 1939–1945*, wydaną w 1972 r. Wspomniana tam tzw. akcja „Noc i mgła” wraz z tematyką zagłady Żydów zostaje niebawem głównym celem badań Profesora, który jest autorytetem w sprawach obozu koncentracyjnego w Rogoźnicy (Gross-Rosen). Sukcesem była odtworzona przez A. Koniecznego lista byłych więźniów tego obozu i jego filii. Uczony opracował też wybór źródeł dotyczący Polski międzywojennej — *Wybór tekstów źródłowych z historii ustroju Polski 1916–1939* (Wrocław 1972) — oraz *Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa. Okres okupacji hitlerowskiej na ziemiach polskich* (dwa wydania: 1977, 1980). Zbiory źródeł są do dnia dzisiejszego szczególnie cenne nie tylko dla studentów, gdyż umożliwiają poznanie trudno dostępnych już aktów normatywnych. Bibliografia prac A. Koniecznego za lata 1955–1984, czyli do przejścia Profesora do Zakładu Historii Administracji, obejmuje 128 publikacji²⁵. Obszernie o profesorze Alfredzie Koniecznym napisał Jego uczeń prof. dr hab. Tomasz Kruszewski w tomie dedykowanym Profesorowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin²⁶ oraz ponownie po dziesięciu latach,

²⁴ B. Koredczuk, J. Koredczuk, *Bibliografia prac dra hab. Alfreda Koniecznego*, Prawo CCLXXXVIII. Studia Historycznoprawne [Tom dedykowany profesorowi doktorowi Alfredowi Koniecznemu], red. K. Orzechowski, Wrocław 2004, s. 21–47.

²⁵ *Ibidem*, s. 23–35.

²⁶ T. Kruszewski, *Profesor Alfred Konieczny*, Prawo CCLXXXVIII. Studia Historycznoprawne [Tom dedykowany profesorowi Alfredowi Koniecznemu], red. K. Orzechowski, Wrocław 2004, s. 7–14.

w osiemdziesiątą rocznicę urodzin (wraz z dr. Jackiem Przygodzkim)²⁷. Profesor nie tylko brał aktywny udział w życiu Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski, lecz także pełnił wiele ważnych funkcji w Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce²⁸ we Wrocławiu. Przewodniczył tam zespołowi ds. obozów hitlerowskich na Dolnym Śląsku. Profesor jest uważany za „Mistrza”, pozostaje wzorem i uosabia idee twórczej pracy dla obecnych i przyszłych pokoleń.

Z dawnego Zespołu Katedr Historii Państwa i Prawa S. Wysłoucha był też dr Jerzy Chodorowski, który ze Lwowa do Wrocławia przyjechał dopiero w 1959 r. jako jeden z ostatnich tzw. repatriantów. Mgr J. Chodorowski najpierw pracował w Bibliotece Wydziału Prawa²⁹, następnie jako pomocniczy pracownik naukowy, później asystent, a po doktoracie jako adiunkt (1969) w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego. Po utworzeniu Instytutu Historii Państwa i Prawa był zatrudniony w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski, skąd został przeniesiony 1 października 1973 r. do Instytutu Nauk Ekonomicznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego na stanowisko docenta (od 1975), na którym pracował do 30 września 1990 r. Uzasadnieniem do zmiany zatrudnienia była potrzeba naukowego i dydaktycznego wzmocnienia jednostki kierowanej przez docenta dr. Tomasza Afeltowicza. Dysertacja habilitacyjna dr. J. Chodorowskiego, zatwierdzona w 1974 r., napisana w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski nosi tytuł: *Niemiecka doktryna gospodarki wielkiego obszaru Grossraumwirtschaft 1880–1945* (Wrocław 1972). Zainteresowania naukowe prof. J. Chodorowskiego z zakresu historii myśli i teorii ekonomii wyrażają się jeszcze w tym okresie w opublikowanej w trzech językach pracy: *J.G Fichte — prekursor niemieckiej doktryny „gospodarki wielkiej przestrzeni”* oraz w artykułach: *Działalność interpretacyjna Sądu wspólnot europejskich* (1970), *Niemiecka opozycja wobec rodzimych koncepcji gospodarki wielkiego obszaru* (1970), *Grossraumwirtschaft* (1971), *Wpływ kryzysów walutowych na integrację zachodnioeuropejską* (1973). Dla studentów chcących poznać prawo sądowe dawnej Polski dr J. Chodorowski opracował i wydał *Wybór tekstów źródłowych z dziejów sądownictwa polskiego do roku 1795* (Wrocław 1980)³⁰. Twórczość naukowa Uczzonego jest imponująca i wiąże się z zatrudnieniem w Instytucie Ekonomii Politycznej (do

²⁷ T. Kruszewski, J. Przygodzki, *Profesor Alfred Konieczny*, Prawo CCCXVI/2. Studia Historycznoprawne [Tom dedykowany profesorowi Alfredowi Koniecznemu], red. T. Kruszewski, J. Przygodzki, Wrocław 2014, s. 5–8.

²⁸ Od 1 lipca 1984 Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — Instytut Pamięci Narodowej, za: L. Kieres, *Działalność profesora Alfreda Koniecznego w Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich*, Prawo CCLXXXVIII, Studia Historycznoprawne, Wrocław 2004, s. 15.

²⁹ B. Górna, M. Pidłypczak-Majerowicz, *Jerzy Chodorowski — człowiek, bibliotekarz, naukowiec*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, 7, *Osobowości wrocławskiego bibliotekoznawstwa*, Dolnośląska biblioteka cyfrowa, www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=2858 (dostęp: 18.04.2015).

³⁰ *Ibidem*, s. 87.

2005) i po przejściu na emeryturę do śmierci w 2011 r. Były historyk dziejów państwa i prawa Polski był wybitnym znawcą doktryn ekonomicznych i integracji gospodarczej, ale do śmierci nie uzyskał profesury.

Młodsze pokolenie nauczycieli akademickich Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski rozpoczyna się od Stanisława Rogowskiego, który ukończył studia na Wydziale Prawa i Administracji w 1969 r. S. Rogowski został promowany na stopień doktora nauk prawnych w 1975 r. przez prof. F. Połomskiego na podstawie dysertacji *Komisja Mieszana dla Górnego Śląska (1922–1937)*. Stanisław Rogowski jest autorem licznych studiów i artykułów o tematyce historycznoprawnej z zakresu nie tylko statusu prawnego mniejszości narodowych i relacji państwo–Kościół, ale też z pozytywnego prawa konstytucyjnego i prawa ubezpieczeniowego. Z tej pierwszej grupy warto wspomnieć m.in. *Wydarzenia Komuny Paryskiej na łamach dziennika „Schlesische Zeitung”*, *Geneza Górnos Śląskiej Komisji Mieszanej*, *Polski Urząd do spraw mniejszości*, *Państwo a Kościół Rzymskokatolicki w Polsce w latach 1945–1956*, *Utworzenie administracji kościelnej na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r.* Z zakresu prawa konstytucyjnego istotne publikacje S. Rogowskiego to: *Spór wokół legitymacji Sejmu X kadencji do uchwalenia konstytucji na tle prac Sejmowej Komisji Konstytucyjnej*, *Małe Konstytucje (1919, 1947, 1992)*, *Trybunał Konstytucyjny w polskich konstytucjach 1993–1997*, *Ewolucja ustrojowa Polski 1988–1991, główne kierunki i etap*, *Preambuła w aktach konstytucyjnych II Rzeczypospolitej*, *Nowela konstytucyjna z 29 grudnia 1989*. Ponadto ok. 50 publikacji (książki i artykuły) S. Rogowskiego dotyczy ubezpieczeń i prawa ubezpieczeniowego. Tytuły i nagłówki wybranych ilustrują ich tematykę: *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej* (praca zbiorowa pod red. T. Sangowskiego), *Urząd Rzecznika Ubezpieczonych w teorii i praktyce*, *Świadomość ubezpieczeniowa — stan obecny i perspektywy*, *Brokerzy*, *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych — przyszłość czy relikty rynku*, *Przestępczość ubezpieczeniowa* itp. Z tematyki ubezpieczeniowej S. Rogowski zainicjował coroczny ogólnopolski konkurs na pracę magisterską, który jest kontynuowany. Dwukrotnie były wydane Jego teksty źródłowe pt. *Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego epoki feudalizmu. Szlachta* (1975, 1977), jest też współautorem (wraz z B. Cybulskim) *Wyboru tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego epoki feudalizmu. Chłopi mieszczenie*. Zwieńczeniem prac nad źródłami jest trzeci tom dopełniający serię podręczników historycznoprawnych M. Kallasa i D. Makieli, opracowany przez S. Rogowskiego *Historia ustroju i prawa w Polsce 1918–1989* (2006), będący wysoko cenioną pozycją ułatwiającą zrozumienie polskiej tradycji prawnej i ustrojowej.

Imponująca jest działalność publiczna S. Rogowskiego³¹. Był posłem X kadencji Sejmu PRL (18 czerwca 1989–25 października 1991 z UChS) oraz posłem

³¹ Szerzej S. Rogowski, *Działalność polityczna i społeczna pracowników Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1969–2006*, Prawo CCCIII. Studia historycznoprawne, red. A. Konieczny, Wrocław 2007, s. 127–141.

II kadencji Sejmu RP (1993–1997 z Unii Pracy). Był założycielem Unii Pracy (1992) i członkiem władz krajowych tej partii (1992–1997). W utworzonym przez Sejm w 1995 r. Urzędzie Rzecznika Ubezpieczonych piastował Urząd Rzecznika do 2007 r. Sprawował funkcję przewodniczącego Unii Pracy we Wrocławiu, prezesa Fundacji Edukacji Ubezpieczeniowej (1999–2001). W parlamencie przewodniczył kilku podkomisjom i był sprawozdawcą kilkunastu projektów ustaw. W obu kadencjach sejmiku był członkiem Komisji Konstytucyjnej i Komisji Sprawiedliwości.

Dorobek naukowy, zaangażowanie polityczne, organizacyjne i społeczne dr. Stanisława Rogowskiego wpływały w środowisku akademickim Wrocławia na prestiż Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski. Koledze Stanisławowi, który odszedł na emeryturę (2011), podziękowano za wiele lat owocnej współpracy w wydanej Mu książce o znamienym tytule *Rodzina i jej prawa*³².

W Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski po obronie pracy magisterskiej pt. *Opieka w III Statucie Litewskim* napisanej na seminarium prof. K. Orzechowskiego zatrudniony został w 1973 r. Piotr Jurek. Działalność naukową rozpoczął od studiów nad historią śląskich zgromadzeń stanowych, których efektem była praca *Czas obrad śląskich zgromadzeń stanowych w XVII w.* (Wrocław 1974). Praca doktorska P. Jurka *Landfrydy śląskie*, która przedstawia pokoje krajowe jako źródła śląskiego prawa stanowionego, została obroniona na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa i Administracji w 1982 r. Studia nad źródłami ustawodawstwa śląskiego zaowocowały dysertacją habilitacyjną P. Jurka (1992) pt. *Funkcjonowanie śląskich zgromadzeń stanowych na przykładzie 1715 r.*, zatwierdzoną przez Centralną Komisję do spraw Tytułu Naukowego w 1993 r. Profesorem nadzwyczajnym w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski został w 1997 r. Poza problematyką ustroju i prawa Śląska polem naukowych zainteresowań P. Jurka jest też tematyka samorządowa oraz historia nauki i nauczania prawników. Liczne studia i artykuły z tej tematyki zestawia strona internetowa wydziału, witryna pracownicy, gdzie zamieszczono ponad 100 pozycji tego autora. Wśród studiów i artykułów uwagę zwracają: *Powrót do samorządowego powiatu jako jednostki drugiego szczebla podziału terytorialnego państwa*, *Uwagi o terminologii jednostek podziałów polityczno-administracyjnych w dziejach Polski*, *O cezurze kończącej okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, *Samorząd terytorialny w PRL* i wiele innych³³. P. Jurek jest też autorem tekstów źródłowych do przedmiotu historia państwa i prawa Polski oraz podręcznika *Historia państwa i prawa polskiego* (trzy wydania). P. Jurek pełnił funkcje pełnomocnika dziekana Wydziału ds. kursów przygotowawczy, koordynatora Wydziału ds. Dolnośląskiego Festiwalu Nauki (10 lat) opiekuna roku, opiekuna studenckiego koła historycznoprawnego, organizatora olimpiad histo-

³² *Rodzina i jej prawa*, red. J. Rominkiewicz, Wrocław 2012.

³³ prawo.uni.wroc.pl/user/12078 (dostęp: 1.04.2015).

rycznoprawnych i wiele innych. Podczas kadencji prof. dr. hab. Zdzisława Kegla (1999–2002) Jurek był też prodziekanem ds. studiów stacjonarnych i zaocznych administracji i został odznaczony Medalem Edukacji Narodowej.

W Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski od 1 marca 1985 r. jest zatrudniony Leonard Górnicki, który obronił pracę magisterską (1985) pt. *Ideologia narodowego socjalizmu*, napisaną pod kierunkiem prof. F. Połomskiego. Pierwsze zainteresowania naukowe L. Górnickiego dotyczyły prawa i ideologii III Rzeszy. Rezultatem były m.in. artykuły: *Kilka uwag o nazistowskim elitaryzmie*, *Ideologia i instytucje narodowego socjalizmu w percepcji ugrupowań politycznych na Górnym Śląsku (1933–1939)*, *Totalitaryzm w poglądach prawników polskich (1933–1939)*, a następnie dysertacja doktorska pt. *Hitlerowskie państwo i prawo w polskiej nauce prawa i publicystyce prawniczej (1933–1939)* (Bielsko-Biała 1993), której promotorem był prof. dr hab. Franciszek Połomski. Praca ta została wyróżniona trzecią nagrodą w prestiżowym konkursie Państwa i Prawa na najlepszą pracę doktorską. Stopień naukowy doktora habilitowanego L. Górnicki uzyskał w 2001 r. na podstawie rozprawy *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939* (Kolonia Limited 2000). Stanowisko profesora nadzwyczajnego w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego Leonard Górnicki otrzymał w 2003 r., tytuł profesorski — 17 lipca 2015 r.

Nauka prawa i ustawodawstwa okresu międzywojennego jest kolejnym przedmiotem zainteresowań L. Górnickiego, a Jego osiągnięcia w tym zakresie są uważane za znaczący wkład w rozwój dyscypliny historycznoprawnej. Polem badawczym L. Górnickiego jest też prawo pozytywne cywilne, uwieńczone monografią *Nieuczciwa konkurencja w szczególności przez wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług i środki ochrony w prawie polskim* (Wrocław 1997), a także; *Kodyfikacja prawa prywatnego*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1. *Prawo cywilne — część ogólna* red. M. Safian (Warszawa 2007) oraz *Prawa rzeczowe i Prawa na dobrach niematerialnych*, [w:] *System prawa polskiego 1918–1939*, red. T. Guz *et al.*, Warszawa 2013. Ocena czy wymienienie obszernego dorobku naukowego Uczzonego nie jest zadaniem tego rocznicowego opracowania, jednak zaznaczyć należy jego wieloaspektowy zakres: historia państwa i prawa, prawo cywilne i własność intelektualna, teorie i techniki kodyfikacji prawa oraz prawo wyznaniowe i komparatystyka prawnicza. Na dorobek naukowo badawczy prof. dr. hab. L. Górnickiego składa się ponad 100 pozycji, w tym monografie, współautorstwo dzieł zbiorowych, studia i artykuły³⁴. Wyrazem uznania dokonań jest powierzenie prof. L. Górnickiemu funkcji redaktora naczelnego czasopisma naukowego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii *Folia Iuridica Wratislaviensis*. Minister nauki i szkolnictwa wyższego na kadencję 2013–2016 powołał prof.

³⁴ Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, pracownicy, prawo.uni.wroc. pl/user/12058 (dostęp: 10.04.2015).

L. Górnickiego do pełnienia funkcji rzecznika dyscyplinarnego przy Komisji Dyscyplinarnej przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Profesor pełni też funkcje przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej dla nauczycieli akademickich Uniwersytetu Wrocławskiego, członka Rady Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, Komisji Bibliotecznej WPAiE i wiele innych. Pozauczelniana aktywność L. Górnickiego wyraża się w członkostwie Polskiego Stowarzyszenia Badań nad Zachodnim Ezoteryzmem.

Ostatnim doktorem promowanym przez prof. dr. hab. F. Połomskiego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego jest Andrzej Pasek, który w 1995 r. ukończył studia prawnicze i po czteroletnich studiach doktoranckich oraz obronie pracy doktorskiej *Przestępstwa specjalne polskiego prawa karnego w latach 1944–1956* został w 2000 r. zatrudniony w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski na stanowisku adiunkta. Dr Andrzej Pasek zajmuje się praktycznym funkcjonowaniem prawa karnego obowiązującego w Polsce po II wojnie światowej. Znaczącym efektem tych prac jest już Jego pierwszy artykuł opublikowany w Czasopiśmie Prawno-Historycznym *Dekret PKWN z 31 sierpnia 1944 r. „sierpniówka”*. A. Pasek jest autorem ok. 50 prac naukowych, wśród których uwagę zwracają: *Tajemnica korespondencji w świetle projektów kodeksu karnego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, *Zbrodnie stanu w projektach kodeksu karnego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, *Znaczenie profesora Wacława Makowskiego dla rozwoju polskiego prawa karnego*, *Odpowiedzialność nieletnich w ujęciu projektu ustawy Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, *Nowe zasady procedury karnej w początkach Polski Ludowej* i wiele innych — ich wykaz zestawia strona pracowników Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii³⁵. Wśród publikacji A. Paska szczególne uznanie budzi fundamentalna monografia: *Przestępstwa okupacyjne w polskim prawie karnym z lat 1944–1956* (Wrocław 2002). Dr A. Pasek poza działalnością naukową i dydaktyczną był zaangażowany w działalność organizacyjną Wydziału jako wielokrotny sekretarz komisji rekrutacyjnej, a obecnie jest koordynatorem wyznaczonym do spraw Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studentów w ramach Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski.

Najmłodszym pracownikiem w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski jest Tomasz Dolata, który napisał i obronił pracę magisterską z historii więziennictwa (1999) na seminarium prof. dr. hab. Mariana Ptaka. Po ukończeniu studiów doktoranckich (2006) i obronie pracy doktorskiej (2007) pt. *Geneza i podstawowe konstrukcje doktrynalne polskiej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r.* Tomasz Dolata został zatrudniony od dnia 1 stycznia 2008 r. w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii. W obronionej dysertacji doktorskiej T. Dolata wykazał się wszechstronną analizą ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji w Polsce międzywojennej. Obecne

³⁵ prawo.uni.wroc.pl/user/12145 (dostęp: 1.04.2015).

Jego zainteresowania, związane z przygotowaniem dysertacji habilitacyjnej, dotyczą własności intelektualnej w Królestwie Polskim. Doktor T. Dolata jest autorem ponad 20 artykułów, których wykaz zestawia strona pracownika Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii³⁶. T. Dolata przez zwierzchnika jest oceniany pozytywnie za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Warto podkreślić, że potrafi połączyć praktyczną znajomość prawa z dydaktyką, od 2006 r. jest sądowym kuratorem zawodowym dla dorosłych w Sądzie Rejonowym w Wałbrzychu.

Dzisiejszy Zakład Historii Państwa i Prawa mieści się w trzech pokojach (203, 504, 508) budynku B Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii przy ul. Kuźniczkiej 45/46 we Wrocławiu. Zakład to przede wszystkim nauczyciele akademicki związani strukturą, zainteresowaniami naukowymi, wymianą poglądów i kierunkowym przedmiotem dydaktycznym. Dwa przedmioty: historia państwa i prawa Polski oraz powszechna historia państwa i prawa, zostały w 2013 r. połączone. Powstała uzasadniona obawa, że we wspólnym przedmiocie — historia państwa i prawa — mogą ulec rozmyciu w historii ogólnej narodowe dzieje ustroju Polski i dawne polskie prawo sądowe³⁷. Ojczysta historia państwa i prawa ma istotne znaczenie naukowo-poznawcze, umożliwiając prawidłowe rozumienie współczesnych instytucji państwowych i prawa w Polsce. W badaniach naukowych i dydaktyce rolę taką odgrywali nauczyciele akademicki zatrudnieni w dawnej Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego oraz Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski. Obecnie obowiązkowe zajęcia z nowego przedmiotu prowadzi czterech profesorów i czterech adiunktów. W obciążeniu dydaktycznym studentów I roku studiów stacjonarnych dla przedmiotu kierunkowego przewidziano 120 godzin dydaktycznych (łącznie wykład i ćwiczenia), zatem znacznie mniej w porównaniu z czasami powojennymi. Rzetelna praca naukowo-dydaktyczna nauczycieli akademickich i ich zaangażowanie w życie Uczelni, zarówno dawnej kadry z Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego oraz Zakładu Historii Państwa i Prawa Polski, zasługuje na wysoką ocenę. Mamy nadzieję, że ta tradycja będzie kontynuowana.

THE DIVISION OF HISTORY OF POLISH STATE AND LAW

Summary

The origin of the Division of History of Polish State and Law is associated with the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław, established in 1945. The Division of History of Polish State and Law began operating as part of this Faculty. In 1950, the complex of History and Legal Departments was established, and it incorporated three scientific units, one of which was the Department of History of Polish State and Law. This complex of History and Legal

³⁶ prawo.uni.wroc.pl/user/12045 (dostęp: 1.04.2015).

³⁷ Zwraca na to uwagę P. Jurek, *W kwestii przedmiotu „historia państwa i prawa Polski” na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, *Przegląd Prawa i Administracji* 97, Wrocław 2014, s. 131–144.

Departments, whose name was in 1965 extended by the word “state” (the complex of History of the State and Law Departments), was headed by Professor Seweryn Wysłouch. The Institute of History of Polish State and Law, consisting of four teaching units, was established on 1 September 1969. Its first director was Professor Kazimierz Orzechowski, followed by Professor Alfred Konieczny, and, currently Professor Marian Ptak holds this office. The leading unit of the Institute was the Division of History of Polish State and Law chaired, since its establishment in 1969, by Professor Franciszek Połomski, and since 2005 by Professor Leonard Górnicki. Scientific achievements and socio-political activity, especially of former teachers working in the Division of History of Polish State and Law, are impressive. Professors Kazimierz Orzechowski, Franciszek Połomski, Alfred Konieczny, Jerzy Chodorowski, Stanisław Rogowski are all associated with this Division. Currently, the Division of History of Polish State and Law is one of the smallest organizational units at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław and it employs two professors (Leonard Górnicki, Piotr Jurek) and two assistant professors (Andrzej Pasek, Tomasz Dolata).